

li-ümmiyeti'l-eftâl, *Kitâb fi't-âib, el-Mümtî' şerhî'l-Muknî' fi 'îlmi'l-felek*. Mûridi Ebû Ali el-Yûsî el-Kaşîdetü'd-dâliyye adlı şiirinde İbn Nâsîr'ı methetmiş ve ardından bunu *Neylü'l-emânî fi şerhi't-tehânî* adıyla şerhetmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayyâşî, *İlhâfî'l-ahîllâ' bi-icâzâti'l-meşâyihi'l-ecillâ'* (nşr. Muhammed ez-Zâhî), Beyrut 1999, s. 43; Ebû Abdullah Muhammed Mekkî b. Mûsâ en-Nâsîr, *ed-Dürri'l-muraşşa'a fi aâhbâri a'yanî der'a*, Rabat, el-Hîzânetü'l-âmme, nr. 265K; a.mlf., *Fethî'l-Melîki'n-Nâşîr fi icâzâti merviyâti Benî Nâşîr*, Rabat, el-Hîzânetü'l-âmme, nr. 3443; Muhammed b. Tayyib el-Kâdirî, *İltîkaťü'd-dürer* (nşr. Hâsim el-Alevî el-Kâsimî), Beyrut 1981, I, 196; Harîfîzâde, *Tibyân*, III, vr. 179-180²; Muhammed Zâfir, *el-Envâru'l-kudsîyye fi tenzîhi turukî'l-kavmî'l-alîyye*, İstanbul 1302, s. 146, 159-160; Hocazâde Ahmed Hîlmi, *Hâdîkatü'l-eulîyâ'dan Pîr-i Tarîkat Ebû'l-Hasan Ali es-Sâzelî ve Sâdeddin Cebâvî*, İstanbul 1318, s. 31-35; M. Ahmed Dernîka, *el-Tarîkatü's-Sâzelîyye ve a'lâmîhâ*, Beyrut 1410/1990, s. 97, 99; Âmir en-Neccâr, *el-Turukû's-sûfiyye fi Misr*, Kahire 1992, s. 146-147; Ahmed b. Muhammed b. İyâd es-Şâfiî, *el-Mefâhîrî'l-alîyye fi'l-me'âsîri's-Sâzelîyye*, Kahire 1413/1993, s. 149-150; İsmâil Yiğit, *Siyâsi-Dîni-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Endülüs (Gîrnata) Benî Ahmer Devleti ve Kuzey Afrika İslâm Devletleri*, İstanbul 1995, s. 420-421, 493; Muhyiddin et-Tûmî, *Tâbaķâtü's-Sâzelîyyeti'l-kubrâ*, Beyrut 1416/1996, s. 147, 201; Mustafa Salîm Güven, *Ebu'l-Hasan Şâzîli ve Şâzelîyye* (doktora tezi, 1999), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; E. Lévi-Provençal, "Selâvî", İA, X, 351; Muhammed İsâ Sâlihiyye, "ed-Derî Ebû 'Abdullah Muhammed b. Muhammed", MuAU, IX, 165-172; Tuncay Başoğlu, "Yûsî", DâA, XLIII, 615, 616.

 MUSTAFA SALIM GÜVEN

İBN SA'DÎ

(bk. SA'DÎ, Abdurrahman b. Nâsîr).

İBN SENED el-BASRÎ (ابن سند البصري)

Ebu'n-Nûr Bedrûddîn Osmân b. Sened b. Muhammed b. Ahmed b. Râşîd el-Vâlî en-Neccî el-Bâsrî (ö. 1242/1827)

Âlim, edip,
şair ve tarihçi.

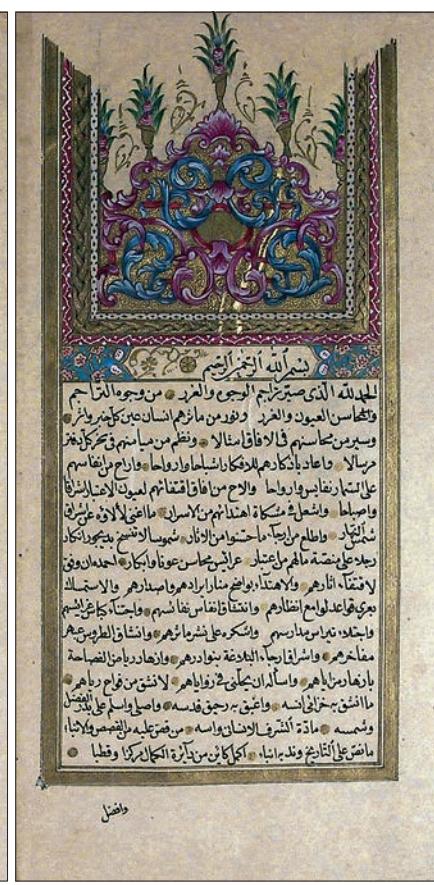
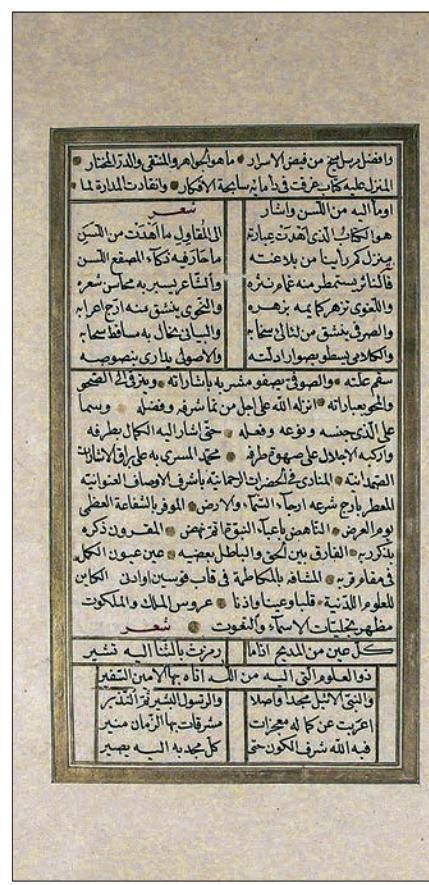
1180 (1766) yılında Küveyt'in Feylekâ adasındaki Deşt köyünde doğdu. Ailesi aslen Necidî olup Benî Vâlî kabilesinin Anze koluna mensuptur. İsim zinciri kendi eserlerinde ve biyografi kaynaklarının çoğunda Osman b. Sened şeklinde kaydedilir. Abdullah Âlü Bessâm bunu Osman b. Muhammed b. Ahmed b. Râşîd b. Sened olarak verirken ('Ulemâ'ü Necd, V, 143)

Adnan b. Sâlim b. Muhammed er-Rûmî aynı aileden çağdaş bazı âlimlerin kayıtlarına dayanarak başlıktı yer alan şekilde zikretmektedir ('Ulemâ'ü'l-Küveyt, s. 20, 525). Osman b. Sened ilk öğreniminin ardından ailesiyle birlikte Ahsâ şehrine göç etti. Ahsâ'da Abdullâh b. Muhammed el-Beytûşî ve Mübârek b. Ali b. Hamed'den ders aldı. 1204'te (1789) Basra'ya gidecek Câmiu'l-Kevvâz'da, Mahmûdiyye ve Halîliyye medreselerinde dil, din ve fen ilimlerini tâhsîl etti. Buradaki hocaları arasında Muhammed b. Ali b. Sellûm, Muhammed b. Abdullâh b. Fîrûz et-Temîmî, İbrâhim b. Nâsîr b. Cedîd ve Abdullâh b. Şârih sayılır. 1214 (1799) yılından itibaren Bağdat'a gidip gelmeye başlayan İbn Sened orada Mercâniyye ve Süleymaniyye medreselerine devam etti. Basra'daki hocası Ali b. Muhammed Saîd es-Süveydi'den başka Mûsâ b. Sümeyke el-Bağdâdî, Muhammed Es'ad el-Hayderî, Hille müftüsü Muhammed Emîn, Bağdat kadısı Ahmed el-Hayâtî gibi âlimlerden faydalandı. Şeyh Hâlid el-Bağdâdî'nin müridi

oldu. Gittiği Halep, Dîmaşk, Mekke ve Medine'deki âlimlerden de istifade etti. Daha sonra Basra'da Câmiu'l-Kevvâz'da, Mugâmisiyye, Mahmûdiyye, Halîliyye ve Rahmâniyye medreselerinde müderrislik yaptı. Ahmed b. Nûr el-Ensârî, Emîn el-Hulvâni, Abdüllâtîf b. Sellûm, Abdürrezzâk b. Sellûm, Abdülvâhid Âlü Bâş A'yân el-Abbâsî, Osman b. Mezîd el-Mezîd onun öğrencilerinden bazılarıdır. 1232'de (1817) Bağdat valisi olan Kölemen Dâvud Paşa'nın daveti üzerine Bağdat'a yerleşti. 19 Şevval 1242 (16 Mayıs 1827) tarihinde burada vefat etti ve Ma'rûf-i Kerhî'nin türbesi civarına defnedildi. Bazı kaynaklarda vefat tarihi 1240 (1824), 1246, 1247, 1248, 1250 (1834) olarak da gösterilmektedir. İbn Sened'in kendisi gibi âlim olan Abdullâh ve Abdülvehhâb adlı iki oğlu 1247'de (1831) Zübeyr'de veba dan ölmüştür.

Kaynaklarda İbn Sened'in özellikle dil ve edebiyat, hadis, fıkıh ve tarih alanlarında uzman, aynı zamanda iyi bir şair olduğu belirtilir. Mensur eserlerini "makâme"

Ibn Sened el-Bâsrî'nin *Eşfe'l-mevârid min selsâli aâhvâli'l-İmâm Hâlid* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2516/1)

Şeklinde kaleme aldığından kendisine zamanın Harîrî'si lakabı verilmiştir. İtikadda Eş-ârî olup kendi dönemde ortaya çıkan Vehhâbî hareketine karşı çeşitli eleştiriler yöneltmiş (Emîn el-Hulvânî, s. 80 vd.), bu yüzden Vehhâbî çevrelerince bazı eserleri sakıncalı bulunmuştur. Arnelde Mâlikîliği benimsenmekte birlikte bir kısım hocalarının Hanbelî olması ve Ahmed b. Hanbel'e methiye yazmasından dolayı bazı Hanbelî tabakat kitaplarında biyografisine yer verilmiştir (M. Cemîl eş-Şattî, s. 180-182).

Eserleri. İbn Sened değişik alanlarda çoğu manzum kırktan fazla eser kaleme almış, makâme tarzındaki mensur eserleri de secili olup şiirlerle süslenmiştir. 1. *Meṭâli‘u’s-su‘ûd bi-ṭibi aḥbâri'l-vâlî Dâvûd*. Bağdat Valisi Kölemen Dâvud Paşa'nın biyografisiyle ilgili eserde paşanın doğum tarihi olan 1188 (1774) yılından müellifin vefat ettiği 1242 (1827) yılına kadar Bağdat ve çevresinde meydana gelen olaylar kronolojik sırayla ele alınır ve bu arada pek çok kişinin biyografisine de yer verilir (nşr. İmâd Abdüsselâm Raûf – Süheyle Abdülmecîd el-Kaysî, Musul 1411/1991; nşr. İmâd Abdüsselâm Raûf, Beyrut 1431/2010). Emîn el-Hulvânî eseri ihtisas etmiştir (Muhtaşaru Târîhi's-Şeyh 'Osmân b. Sened el-Bâsrî, Bombay 1304/1887; Hamse ve hamsûne 'âmen min târîhi'l-İrâk 1188 ilâ 1242 h., nşr. Muhibbüddin el-Hatîb, Kahire 1371). 2. *Sebâ'iķü'l-asced fî aḥbâri Ahmîd necli Rîzk el-Es'ad*. Katar'da Zübâre'nin hayır sever tüccarlarından Ahmed b. Rîzk'in ve çevresindeki kırk iki zatın biyografisini içerir (Bombay 1306/1888, 1315/1897; nşr. Hasan b. Muhammed b. Ali Âlü Sânî, Devha 2007). 3. *Eşfe'l-mevârid min selsâli aḥvâli'l-İmâm Hâlid*. Hâlid el-Bağdâdî'nin yanı sıra çağdaşlarından otuz civarında kişinin biyografisini ihtiva eder (Kahire 1313, kenarında Muhammed b. Süleyman el-Haneffî el-Bağdâdî'nin el-Hadîkatû'n-nedîyye fî Ǿâdâbi't-Târîkatî'n-Nâkşibendîyye ve'l-behçeti'l-Hâlidîyye adlı eseriyle birlikte). Ebû Bekir el-Ahsâî eseri en-Neşrû'l-verdî bi-aḥbâri Mevlânâ es-Şeyh Hâlid en-Nâkşibendî el-Kürdî adıyla ihtisas etmiştir. 4. *Dîvânû's-şârimî'l-ķırḍâb fî nahri men sebbe ekârîme's-şîhâb*. Abbâsîler dönemi Şîş şairlerinden Di'bîl el-Huzâî'nin önde gelen bazı sahâbîleri hicvettiği şiirlerine red-diye olarak yazılan eser 2000'den fazla beyitten oluşur (bk. bibl.). 5. *Kaşîde fî ibṭâli'r-râbiṭâ*. Şeyhlerle râbita kurmanın meşrû olmadığına dair kırk bir beyitlik bir kasidedir (nşr. Mahmûd Şükîr el-Âlûsî,

"ez-Zikru ve râbiṭatû'n-Nâkşibendîyye", *el-Menâr* [XII/5, Haziran 1285/1909], s. 350-351). İbn Sened'in daha sonra bu görüşünden vazgeçtiği de nakledilmiştir (Mahmûd Şükîr el-Âlûsî, I, 145).

6. *Evđahu'l-mesâlik fî fiķhi'l-İmâm Mâlik*. Ali b. Hîzîr b. Ahmed el-Amrûsî'nin Halîl b. İshak el-Cündî'ye ait *el-Muḥtaṣar* için yazdığı *İhtişârû'l-Muhtaṣar*'ını ziyâde ve izahlarla nazmettiği 2000 beyitlik eseridir (Bombay 1310). 7. *Manżûme fi'l-ķavâ'idi'l-fiķhiyye*. Külli fiķih kaide-lerinin anlatıldığı kırk üç beyitten ibarettir (nşr. Fehmî Ahmed Abdurrahmân el-Kazzâz, *Mecelletü Külliyyeti'l-İmâmi'l-Âżam*, sy. 13 [Bağdat 2011], s. 439-468). 8. *Hidâyetü'l-ḥayrâن fî keşfi 'Avâmi li'l-Cürcânî*. Abdülkâhir el-Cürcânî'nin *el-'Avâmilü'l-mi'e*'sinin 159 beyitten oluşan manzum şeklidir (nşr. Abdulla Muhammed Âdem Ebû Nazîfe, *Mecelletü Câmi'ati'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye*, sy. 17 [Riyad 1417/1996], s. 225-289). İbn Sened'in bu nazım üzerine bir şerh yazdığı belirtilmektedir.

İbn Sened'in yazma halinde olan veya kaynaklarda zikredilen diğer bazı eserleri de şunlardır: *Manżûme fî medhi İmâmi Ehli's-sünne Seyyidinâ el-İmâm Ahmed b. Hanbel, el-Ğurer fî vücûhi'l-ķarneyn es-şâniye 'aşer ve's-şâliše 'aşer, Hâdi's-sâ'id fî Cevhereti't-tevhîd* (İbrâhim el-Lekânî'nin akaide dair Cevhereti't-tevhîd adlı 144 beyitlik manzume-sinin tazmîni), *Behcetü'l-bâsar ve şerhi el-Ğurer fî cebheti Behceti'l-bâsar* (hadis usulü), *Behcetü'n-nazar fî nażmi Nuħbeti'l-fiker fî muştalaħi ehli'l-eşer ve şerhi, es-Şezerâtū'l-fâhire fî nażmi'l-Varaqâtî'n-nâdîre* (İmâmül-Haremeyn el-Cüveynî'nin fiķih usulüne dair *el-Varaqât* adlı eserinin manzum şekli) ve şerhi, *ed-Dürretü's-semîne ve'l-vâdiħatü'l-mübîne fî mezhebi 'âlimi'l-Medîne* (Abdülbârî el-Âşmâvî'nin *el-Muķaddimâtu'l-Âşmâviyye fî fiķhi's-sâdeti'l-Mâlikîyye*'sinin manzum şekli), *el-Fâ'iż fî 'ilmî'l-ferâ'iż, Nażmû's-Şâfiye fî 'ilmî'l-taşrif Li'bni'l-Hâcîb, Nazmu Muġni'l-lebîb 'an kütübî'l-e'ârib li'bn Hisâm* (5000 küsür beyit), *Nażmû' Kavâ'idi'l-i'râb li'bn Hisâm, Nażmû'l-Ezheriyye fi'n-naħv li-Hâlid el-Ezherî, Ta'liķât 'alâ Şerhi'l-Kâfiye li'r-Raqî el-Esterâbâdi, Nażmû'l-isti'âre, Cîdû'l-čarûz ve şerhi el-Cevherü'l-ferîd 'ale'l-Cîd, es-Sel-sâlû's-şâfî fî 'ilmî'l-ķavâfî, Nażmû'l-Kâfi fi'l-čarûz ve'l-ķavâfî ve şerhi, Nażmu Hulâşati'l-hisâb li-Bahâ'iddin el-Āmilî ve şerhi, Nażmû'n-Nuħbe*

fi'l-hisâb ve şerhi (eserlerinin bir listesi için ayrıca bk. Abdulla b. Abdurrahman el-Bessâm, V, 147-151). Bazı kaynaklarda (Serkis, II, 1306; Ziriklî, IV, 206) İbn Sened'e nisbet edilen *Tefhîmû'l-mütefehim* şerhu *Ta'lîmi'l-müte'allim* Şumnu lu İsmâîl Niyâzî'ye, *Risâle fî Ǿâdâbi'l-bâḥsi ve'l-münâzâra* (Süleymaniye Ktp., Serez, nr. 3880, vr. 67^b) Seyyid Şerîf el-Cürcânî'ye aittir. Bu yanlışlığın, risâlenin kenarındaki "li's-Seyyidi's-Sened" ibaresinin "li-İbni's-Sened" şeklinde okunmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Hâlid Sâlim Muhammed, eş-Şeyh 'Osmân b. Sened el-'allâmetü'llezî vülide fî Cezireti Feylekâ adıyla bir çalışma yapmıştır (Küveyt 1431/2010).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sened el-Bâsrî, *Meṭâli‘u’s-su‘ûd bi-ṭibi aḥbâri'l-vâlî Dâvûd: Târîħu'l-İrâk ve Necd* (nşr. İmâd Abdüsselâm Raûf), Beyrut 1431/2010, nesredenin girişi, s. 5-60; a.mlf., *Sebâ'iķü'l-asced fî aḥbâri Ahmîd necli Rîzk el-Es'ad* (nşr. Hasan b. Muhammed b. Ali Âlü Sânî), Devha 2007, neşredenin girişi, s. 10-50; a.mlf., *Dîvânû's-şârimî'l-ķırḍâb fî nahri men sebbe ekârîme's-şîhâb* (nşr. Abdülhamid Hindâvî), Beyrut 1428/2007, neşredenin girişi, s. 17-59; Ahmed b. Muhammed es-Şîrvânî, *Hâdîkatû'l-efrâħ li-izâħati'l-etrâħ*, Kahire 1320, s. 155-156; Emîn el-Hulvânî, *Hamse ve hamsûne 'âmen min târîhi'l-İrâk: 1188 ilâ 1242 h.* (nşr. Muhibbüddin el-Hatîb), Kahire 1371, s. 80 vd.; Serkis, *Mu'cem*, II, 1306; Mahmûd Şükîr el-Âlûsî, *el-Miskû'l-ezfer* (nşr. Abdulla el-Cübûrî), Bağdad 1348/1930, I, 141-146; *Hedîyetü'l-ârifin*, I, 661; Abdullah Ziyâeddin b. Abdülvâhid Âlü Bâs A'yân el-Abbâsî, A'yânü'l-Bâṣra (nşr. Celâl el-Haneffî), Bağdad 1961, s. 15-17; Abbas el-Azzâvî, *Târîħu'l-edebî'l-ârabî fi'l-İrâk*, Bağdad 1382/1962, II, 135-136; Ahmed Tarabîn, *et-Târîħ ve'l-mûerrîħûne'l-ârabî fi'l-âşri'l-hadîs*, Dimaşk 1970, s. 127-129; Muhammed b. Osman b. Sâlih, *Raużatû'n-nâzîrûn 'an me'âsîri 'ulemâ'i Necd ve havâdîsi's-sinîn*, Kahire 1400/1980, II, 73-76; Ziriklî, el-âlâm (Fethullah), IV, 206; M. Cemîl eş-Şattî, *Muhtaşaru Tabakâtû'l-Hanâbîle* (nşr. Fevâz Ahmed ez-Zemerî), Beyrut 1406/1986, s. 180-182; Baytâr, *Hîlyetü'l-beşer* (nşr. M. Behcet el-Baytâr), Beyrut 1413/1993, I, 407-412; Abdullah b. Abdurrahman Âlü Bessâm, *'Ulemâ'u Necd hîlâle semâniyete kurûn*, Riyad 1419/1998, V, 143-155; Adnân b. Sâlih b. Muhammed er-Rûmî, *'Ulemâ'u'l-Küveyt ve a'lâmûħâ hîlâle selâseti kurûn*, Küveyt 1420/1999, s. 20-38, 525; Abdüssettâr b. Abdülvehâb ed-Dihlevî, *Feyzû'l-melikîl-vehhâbî'l-müte'âli bi-enbâ'î'l-ķarnî's-şâliş 'aşer ve'l-tevâlî* (nşr. Abdülmelik b. Abdulla b. Dehîsî, Mekke 1429/2008, I, 814-816; İbrahim Şaban, XIX. Yüzyıl Osmanlı İrak'ında Edebi ve Kültürel Çevre (doktora tezi, 2011), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 102-103, 237-238; Kâzım ed-Duceyî, "es-Şeyh 'Osmân b. Sened el-Bâsrî", *Luġatü'l-ârab*, III/4, Bağdad 1913, s. 180-186; M. Cevâdpûr Murâdî, "İbn Sened", *DMBî*, III, 718-719; Halîl Ali Murâdî, "el-Bâsrî, İbn Sened Bedrüddin 'Osmân b. Sened", *Mu.AU*, III, 531-533.

